

Особливості реалізації права на доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів та предметів побуту в умовах воєнного стану

Право на доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту не може підлягати обмеженням в умовах воєнного стану, а відповідна інформація не може бути засекреченою відповідно до положень статті 50 Конституції України.

З моменту впровадження в Україні воєнного стану значна частина об'єктів, що становлять значну екологічну небезпеку, опинилась під загрозою знищення або пошкодження.

Наразі, злочинні дії російських військових призвели до виникнення в різних куточках України низки гуманітарних катастроф, а також зумовили серйозні загрози аварійних ситуацій техногенного характеру, зокрема:

- витік аміаку, через порушення російськими військовими правил поведження, на заводі ПАТ «Концерн Стирол» у тимчасово-окупованій Горлівці 14 січня 2022 року;
- витік аміаку, через обстріл російськими військовими, заводу хімічної промисловості «Сумхімпром» 21 березня 2022 року;
- пожежа, через обстріл російськими військовими, на Кременчуцькому нафтопереробному заводі 2 квітня 2022 року;
- витік мінеральних добрив, через обстріл російськими військовими, у річку Іква на Тернопільщині 4 квітня 2022 року;
- захоплення та обстріл об'єктів атомної енергетики (ЧАЕС та ЗАЕС).

Зазначене є лише невеликою частиною всіх екологічних злочинів, вчинених військовими російської федерації за час війни.

Не меншу загрозу для українців становить нехтування правилами пожежної безпеки, а також поведження з небезпечними речовинами.

Приховування радянською владою катастрофи на ЧАЕС у 1986 році засвідчило важливість завчасного інформування про всі без винятку загрози для екології. Адже це могло б запобігти та відвернути завдання істотної шкоди, як для життя та здоров'я громадян, так і зменшити негативні наслідки техногенної катастрофи у світі.

Негативний історичний та нинішній досвід, очевидно, свідчить про важливість неухильного дотримання права на доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту.

Право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди гарантовано положеннями статті 50 Конституції України.

На міжнародному рівні зазначене право також гарантує Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція).

Відповідно до п. 9 ст. 3 у межах відповідних положень цієї Конвенції громадськість отримує доступ до інформації, має можливість брати участь у процесі прийняття рішень і має доступ до правосуддя з питань, що

стосуються навколишнього середовища, без дискримінації за ознаками громадянства, національної приналежності або місця проживання, а у разі юридичної особи – без дискримінації за ознаками її зареєстрованого місцезнаходження або фактичного центру діяльності.

Кожна зі Сторін Конвенції забезпечує, щоб у межах національного законодавства процедури надання громадськості екологічної інформації були прозорими, а екологічна інформація була легкодоступною, серед іншого, шляхом:

а) надання громадськості достатньої інформації про види та обсяги екологічної інформації, яка є у розпорядженні відповідних державних органів, основні умови, за яких така інформація може надаватися, і доступ до неї, а також про процес її отримання;

б) організації та здійснення таких практичних заходів, як:

- забезпечення доступу громадськості до списків, реєстрів або архівів;
- встановлення вимог до посадових осіб підтримувати громадськість в отриманні доступу до інформації у відповідно до цієї Конвенції; і
- визначення контактних осіб; і

в) забезпечення безплатного доступу до екологічної інформації, що міститься в списках, реєстрах або архівах згідно з підпунктом б) вище (ч. 2 ст. 5 Орхуської конвенції).

Відповідно до частини першої статті 13 Закону України «Про інформацію» інформація про стан довкілля (екологічна інформація) – це відомості та/або дані про:

- стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими;
- фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми);
- стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля;
- інші відомості та/або дані.

Загальний порядок доступу до інформації, у тому числі про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, встановлює Закон України «Про доступ до публічної інформації» (Детальніше про визначені Законом способи отримання інформації можна ознайомитись на сторінках 25-28 Рекомендацій Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації).

Відповідно до статті 21 Закону України «Про інформацію» забороняється відносити до інформації з обмеженим доступом, зокрема,

відомості про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту. Водночас, стаття 13 Закону України «Про інформацію» передбачає виняток із зазначеного переліку відповідно до якого обмеженню може підлягати *інформація про місце розташування військових об'єктів*.

В той же час, відповідно до положень статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись додаткові обмеження (вичерпний перелік визначено у статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») окремих конституційних прав і свобод, за винятком передбачених статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції.

Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 (затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» реєстр. № 2102-IX від 24.02.2022) у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися лише конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України.

З огляду на вказане, в умовах воєнного стану, право на доступ та поширення інформації про стан довкілля та якість харчових продуктів рекомендується не обмежувати, оскільки своєчасне доведення такої інформації до громадськості може врятувати життя та здоров'я громадян, а також запобігти або відвернути інші негативні наслідки для довкілля.